

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 343.1

DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2024.2/14>

Бабіков О.П.

Національний авіаційний університет

РОЗМЕЖУВАННЯ ПРОВОКАЦІЇ ЗЛОЧИНУ ТА ПРАВОМІРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПРАВОПОРЯДКУ В ЗАКОНОДАВСТВІ ТА СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ УКРАЇНИ І КРАЇН СВІТУ

Статтю присвячено дослідженню провокації вчинення кримінального правопорушення під час проведення контролю за вчиненням злочину та критеріям розмежування правомірної ініціативної та пошукової діяльності органів правопорядку від провокації злочину як форми порушення права на справедливий суд, визначеного ст. 6 Європейської Конвенції. Зокрема визначено, що встановлення факту провокації злочину у кримінальному провадженні може призвести до неможливості використання одержаних у такий спосіб доказів, що зумовлено наступними морально-етичними аспектами: така діяльність розглядається як порушення основоположних прав людини (повагу до гідності, свободи та особистої недоторканості) та підриває авторитет державних органів та інституцій; суперечить основним засадам кримінального судочинства та нівелює довіру громадян до органів правопорядку; негативно впливає на правосвідомість як працівників органів правопорядку з негативною професійною деформацією, так і правовий нігілізм у суспільстві; надає можливість за рахунок штучного створення «показників роботи» та притягнення завідомо невинуватих осіб уникати розслідування латентних кримінальних правопорушень, а також законспірованих груп та осіб, що становлять підвищену суспільну небезпеку. Крім того, автор наголосив на розмежуванні правомірної ініціативної та пошукової діяльності органів правопорядку та провокації злочину як форми порушення права на справедливий суд, визначеного ст. 6 Європейської Конвенції, оскільки вона потребує деталізації в процесуальному законодавстві критеріїв правомірної поведінки службових осіб органів правопорядку, а в кримінальному законодавстві – запровадження відповідальності за провокацію будь-якого злочину. Механізм такого розмежування може бути втілено шляхом поєднання матеріального та процесуальних аспектів, зокрема в дослідженні судом обставин щодо об'єктивності, достовірності, достатності підстав для проведення негласних заходів одержання інформації, у тому числі й щодо попередньо протиправної поведінки особи, щодо якої такі заходи будуть проводитися; оцінки активності, наполегливості органів правопорядку під час проведення таких заходів, обставин залучення агентів до їх проведення, повнота наданої інформації про зміст спілкування такого агента з суб'єктом розробки; дослідження передумов обставин, у зв'язку з якими відбувався контроль за вчиненням злочину. надання можливості стороні захисту довести факт провокації (ініціювати та приймати участь у проведенні слідчих дій, спрямованих на встановлення ознак провокації); суду перевірити обставини, на які посилається сторона обвинувачення, у тому числі достовірність та повноту матеріалів фіксації негласних заходів.

Ключові слова: провокація злочину, судова практика, ЄСПЛ, ЄКПЛ, право на справедливий суд.

Постановка проблеми. Питанням, пов'язаним з визначенням чітких та зрозумілих критеріїв правомірної діяльності органів правопорядку, спрямованої на виявлення та фіксацію протиправної

діяльності з застосування такої негласної форми одержання доказів як контроль за вчиненням злочину, її розмежуванню з провокацією злочину, що розглядається як порушення права на справедли-

вий суд, приділяється значна увага науковцями та практичними працівниками. Цим питанням присвячено не лише окремі наукові праці, а й цілі рубрики та збірки судових рішень ЄСПЛ і вітчизняних судів. Проте, аналіз судової практики вказує на те, що у зазначеній сфері залишається значна кількість не врегульованих питань, що негативно впливають на досягнення завдань кримінального судочинства та призводять до безпідставного обмеження прав і свобод людини. Провокація злочину, як діяння, визначене чиним КК України з метою запобігання зловживань з боку працівників правоохоронних органів та інших, залучених ними до своєї діяльності осіб, розглядається не виправдано звужено. Цей злочин стосується лише провокації до вчинення підкупу і не поширюється на аналогічні за своїм змістом діяння, пов'язані з провокацією до вчинення інших суспільно небезпечних діянь: проти основ національної безпеки, життя і здоров'я особи, волі, честі та гідності, авторитету органів державної влади обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів тощо. Відсутність визначень понять «провокація злочину», «підбурювання до вчинення злочину», достатньої та чіткої регламентації запобіжників від протиправних дій, спрямованих на запобігання провокацій злочинів, вказує на необхідність дослідження зазначених проблем та вдосконалення законодавства у цій сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми провокації вчинення кримінального правопорушення під час проведення контролю за вчиненням злочину, критерії розмежування правомірної діяльності органів правопорядку від провокації злочину, досліджувалися у працях О.І. Альшиної, О.І. Александрова, В.В. Дударенка, О.В. Капліної, О.С. Осетрової, М.А. Погорецького, М.С. Таганцева, Р.В. Тарасенко та інших.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження змісту та розмежування понять провокація вчинення злочину, розмежування провокації від підбурювання як форми співучасті у вчиненні злочину, дослідження критеріїв правомірної діяльності органів правопорядку щодо виявлення та фіксації негласними методами ознак суспільно небезпечних діянь при проведенні контролю за вчиненням злочину та ознак провокації, на підставі судових рішень Верховного Суду та ЄСПЛ, вироблення пропозицій, спрямованих на розв'язання поставленої проблеми.

Виклад основного матеріалу. Тлумачний словник української мови надає наступне визначення слова «провокація»: «ПРОВОКАЦІЯ, ї, ж.

1. Навмисні дії проти окремих осіб, організацій, держав тощо з метою штовхнути їх на згубні для них вчинки. 2. мед. Штучне збудження якої-небудь хвороби. 3. с. г. Штучний виклик сходів насіння бур'янів з метою подальшого їх знищення.» [1].

Провокація розглядається як спроба за допомогою слів або вчинків спонукати іншу особу до певної реакції, емоції, поведінки, конфлікту. Провокації можуть мати різні цілі, зокрема маніпуляцію людьми, зміну їхніх думок або переконань, провокування агресії та конфлікту. Слово «провокація» походить від латинського «provocatio», що означає «виклик». У свою чергу, латинське слово «provocare» означає «викликати» або «спонукати». Як синоніми слова «провокація» розглядаються: інцидент, виклик, підбурення, роздратування, спонукання, агітація, підштовхування, подразнення [2].

До основних типів провокації можна віднести: 1) вербальна (словесна) провокація, що полягає у діях або висловлюваннях, що використовують слова для впливу на емоційний стан та поведінку іншої особи; 2) невербальні провокації можуть полягати у вчиненні дій, жестів, що можуть спричинити емоційну реакцію (жести, зневажливі вирази обличчя або ігнорування); 3) ситуативні провокації – створення обставин, що стають передумовою, провокаційним фактором, що спонукає особу до прийняття певних рішень або вчинення певних дій; 4) психологічні провокації полягають у спробі вплинути на психіку людини, її переконання, фобії або невпевненість і можуть полягати у застосуванні маніпулятивних стратегій з метою дестабілізувати самооцінку, емоційний стан особи; 5) емоційні провокації полягають у вчиненні дій, спрямованих на емоційний стан особи з метою викликати сильні емоційні реакції для послаблення самоконтролю.

Встановлення факту провокації злочину у кримінальному провадженні може призвести до неможливості використання одержаних у такий спосіб доказів, що зумовлено наступними морально-етичними аспектами: 1) така діяльність розглядається як порушення основоположних прав людини (повагу до гідності, свободи та особистої недоторканості) та підриває авторитет державних органів та інституцій; 2) суперечить основним засадам кримінального судочинства та нівелює довіру громадян до органів правопорядку; 3) негативно впливає на правосвідомість як працівників органів правопорядку з негативною професійною деформацією, так і правовий нігілізм у суспільстві; 4) надає можливість за рахунок штучного

створення «показників роботи» та притягнення завідомо невинуватих осіб уникати розслідування латентних кримінальних правопорушень, а також законспірованих груп та осіб, що становлять підвищену суспільну небезпеку [3].

КПК України не містить визначення терміну «провокація», а аналогічний за змістом термін «провокування» застосовується лише двічі: в ч. 3 ст. 271, якою встановлено, що під час підготовки та проведення заходів з контролю за вчиненням злочину забороняється провокувати (підбурювати) особу на вчинення цього злочину з метою його подальшого викриття, допомагаючи особі вчинити злочин, який вона би не вчинила, якби слідчий цьому не сприяв, або з цією самою метою впливати на її поведінку насильством, погрозами, шантажем. Здобуті в такий спосіб речі і документи не можуть бути використані у кримінальному провадженні. А у ч. 7 названої статті встановлено обов'язок прокурора у своєму рішенні про проведення контролю за вчиненням злочину, викласти обставини, які свідчать про відсутність під час негласної слідчої (розшукової) дії провокування особи на вчинення злочину [4].

У КК України термін «провокація» застосовується: як форма вчинення терористичного акту (провокація воєнного конфлікту – ч. 1 ст. 258); провокація підкупу (дії службової особи з підбурення особи на пропонування, обіцянку чи надання неправомірної вигоди або прийняття пропозиції, обіцянки чи одержання такої вигоди, щоб потім викрити того, хто пропонував, обіцяв, надав неправомірну вигоду або прийняв пропозицію, обіцянку чи одержав таку вигоду – ст. 370); як спеціальна мета посягання на життя представника іноземної держави (ст. 443) або злочинів проти осіб та установ, що мають міжнародний захист (ст. 444). Поряд з цим, ч. 4 ст. 27 КК України передбачає підбурювання як форму співучасті у вчиненні кримінального правопорушення. Підбурювачем визнається особа яка умовлянням, підкупом, погрозою, примусом або іншим чином схилила іншого співучасника до вчинення кримінального правопорушення [5].

Отже, є підстави для висновку, що поняття «провокації» та «провокації злочину» розглядаються лише як окремі аспекти протиправного діяння – форма або спеціальна мета вчинення злочину у кримінальному законодавстві та як заборона методу проведення контролю за вчиненням злочину у кримінальному процесуальному законодавстві, але як комплексне явище – залишається нерозкритим та недостатньо врегульованим.

Провокація, як незаконний метод проведення контролю за вчиненням злочину, що застосовується співробітниками правоохоронних органів, згідно судової практики може проявлятися через такі ознаки як: відсутність заяви про згоду на конфіденційне співробітництво особи, яка в подальшому приймала участь у викритті іншої особи; відсутність у заявника (потерпілого, конфідента) наміру вчинити дії, задля яких він надає неправомірну вигоду; звернення за допомогою з обіцянкою або пропозицією надати неправомірну вигоду до особи, яка не має повноважень вчинити такі дії [6]; «штатність» викривача, який системно приймає участь у «викритті» злочинів, а правоохоронці після встановлення і фіксації першого факту продовжують «створювати» нові епізоди [7]; звернення заявника із заявою про вчинення злочину до надходження вимоги/пропозиції надати неправомірну вигоду [8, 9]; відсутність об'єктивних відомостей про «попередню злочинну діяльність» особи [10-13]; самостійне створення заявником передумов до вимагання неправомірної вигоди (свідоме неодноразове порушення вимог законодавства), за відсутності відомостей про вимагання до будь-яких інших осіб [14]; ініціативність у призначенні першої зустрічі та подальших зустрічей [15]; надмірна наполегливість у спілкуванні [16,17]; зацікавлення заявником значною фінансовою вигодою [18]; вмовляння заявником [19]; тривалі неприязні стосунки між заявником та підозрюваним [20]; встановлення факту, що заявник в день подачі заяви до правоохоронного органу фактично його не відвідував [21, 22]; стороною обвинувачення, незважаючи на неодноразові зустрічі між заявником та підозрюваним, суду на дослідження надано вибіркові матеріали НС(Р) Д, що не охоплюють фіксацію низки зустрічей [23]; заявник неодноразово змінював свідчення, не міг пояснити куди віз товар і де він подівся, яким користувався транспортом, хто перевозив вантаж, чому звернувся до СБУ Києва, хоча за адресою, яку він назвав у м. Києві будинок відсутній, не пам'ятає суму «неправомірно вигоди», надану митнику [24]; заявник без попередньої домовленості з власної ініціативи відвідав кабінет службовця, де після його відмови наполегливо наполягав прийняти неправомірну вигоду [25, 26]; реєстрація в ЄРДР кримінального провадження за відсутності даних про конкретний факт вимагання і звернення особи до державного органу чи його службових осіб [27, 28]; невиконання прокурором вимог ч. 7 ст. 271 КПК щодо відображення у постанові про проведення контр-

олю за вчиненням злочину обставин, що вказують на відсутність ознак провокації [29]; надання судом дозволу на проведення негласних заходів до надходження/реєстрації заяви про вимагання неправомірної вигоди [29]; наявність родинних зв'язків між заявником та оперуповноваженим, який проводив негласні заходи [30].

В рішеннях ЄСПЛ провокація злочину визнається у випадках, коли службові особи органів правопорядку або задіяні ними особи, які діють за їх дорученням, не обмежуються розслідуванням кримінального провадження наявними засобами, а впливають на особу з метою спровокувати його на вчинення злочину, який за відсутності таких обставин не було б вчинено, і метою таких дій є виявлення та притягнення особи до кримінальної відповідальності. Зазначений негласний метод правоохоронної діяльності Європейською Конвенцією [31] розглядається як порушення права на справедливий суд.

Класичним прикладом визнання факту провокації в практиці ЄСПЛ є справа «Раманаускас проти Литви». Суть справи: заявник, Кестас Раманаускас, працював обласним прокурором. Викривач запропонував йому хабар в обмін на закриття одного кримінального провадження, але він відмовився. Викривач згодом повернувся і ще кілька разів намагався запропонувати хабар, поки Раманаускас не здався і не погодився та взяв хабар. Проте, викривач був працівником антикорупційної поліції, спеціального відділу у складі Міністерства внутрішніх справ. Невдовзі викривач повідомив правоохоронним органам про те, що Раманаускас взяв хабар. Раманаускас стверджував, що на вчинення злочину був спровокований державними органами, внаслідок чого його засудження було несправедливим. ЄСПЛ дійшов висновку, що намір вчинити злочин у заявника виник саме внаслідок дій викривача, адже до цього не було жодних підозр, що він вчиняв ті чи інші правопорушення, зокрема хабарництво. Суд дійшов висновку, що у справі не існувало жодних доказів, які вказували б на те, що злочин було б вчинено без втручання викривача, та як наслідок – констатував, що у цій справі мало місце порушення частини 1 статті 6 Європейської Конвенції [32].

З урахуванням напрацьованої практики, для визначення ознак провокування ЄСПЛ орієнтує на необхідність дослідження та надання оцінки наступним питанням: 1) чи були дії правоохоронних органів активними; 2) чи мало місце з їх боку спонукання особи до вчинення злочину, наприклад

прояв ініціативи у контактах з особою, повторні пропозиції, підвищення ціни вище середньої; 3) чи був би скоєний злочин без втручання правоохоронних органів; 4) вагомість причин проведення оперативної закупівлі, чи були у правоохоронних органів об'єктивні дані про те, що особа була втягнута в злочинну діяльність і ймовірність вчинення нею злочину була суттєвою [33-36].

Проте, навіть за визначення певних критеріїв розмежування провокації злочину від правомірної діяльності органів правопорядку, спрямованих на виявлення злочинів, межа допустимості дій, спрямованих на виявлення дійсних намірів та діяльності осіб, у деяких аспектах залишається дискусійною.

Цікавою є позиція щодо меж визначення правомірною поведінки таємних агентів, висловлена Верховним судом Хорватії: «Суд першої інстанції правильно встановив, що таємний агент, завдяки специфіці його призначення, повинен був отримати довіру обвинуваченого, і для цього він потребував певного часу. Це очевидно з того факту, що з моменту початку застосування спеціальних слідчих заходів та до їх закінчення, зв'язки та зустрічі між обвинуваченим та таємним агентом посилювалися.

Імітування закупки вимагає, щоб таємний агент першим оголосив себе покупцем певного типу та кількості наркотиків; це також вимагає узгодження ціни. Це ніколи не можна сприймати як підбурювання до вчинення правопорушення ...

Підбурювання, за змістом статті 180 § 5 Кримінально-процесуального кодексу, мали б місце тільки тоді, коли таємний агент, перед тим, ... як було прийнято рішення про закупку і продаж наркотиків разом з іншими співвиконавцями злочину, що неодноразово заохочував обвинуваченого до вчинення злочину (або сприяв утвердженню у прийнятті такого початкового рішення обвинуваченим), що не мало місця у даному конкретному випадку ...» [37, 38].

Заслужують на увагу і позиції законодавця та Міністерства юстиції США щодо визначення меж допустимого при проведенні спеціальних операцій, аналогічних контролю за вчиненням злочину. Кримінальний кодекс США рекомендує кримінальним кодексам штатів передбачити норму такого змісту: «Публічна посадова особа, яка здійснює виконання закону, або особа, що діє у співпраці з такою посадовою особою, здійснює провокацію, якщо з метою отримання доказів вчинення посягання вона спонукає або заохочує іншу особу до поведінки, що становить це посягання,

... шляхом застосування методів переконання або спонукання, що створюють істотний ризик того, що таке посягання буде скоєно іншими особами, окрім тих, які готові його вчинити» [39]. Цією нормою акцентовано увагу на те, що контроль підлягає здійсненню сам щодо осіб, відносно яких є достатні дані, що вказують на їх протиправну діяльність, поведінку.

В Роз'ясненні для прокурорів Міністерства юстиції США [40], з посиланням на справу *Jacobson* проти Сполучених Штатів, 503 U.S. 540, 548 (1992); *Mathews v. Сполучені Штати*, 485 U.S. 58, 63 (1988) та ін. [41], провокація злочину характеризується наступними ознаками: 1) підбурювання уряду до вчинення злочину; 2) відсутність у обвинуваченого схильності до вчинення кримінальної поведінки. При цьому з вищезазначених двох елементів відсутність або наявність «схильності» є більш важливим елементом для визначення того, чи мала місце провокація злочину: «проста пропозиція про вчинення злочину не є підбурюванням... навпаки, підбурювання вимагає виявлення, принаймні переконання або слабкого примушування... готовність вчинити злочин, наприклад, коли підсудний негайно приймає пропозицію таємного агента про купівлю чи продаж наркотиків, може свідчити про схильність...».

Отже, «пасивність способу» виявлення та фіксації протиправної діяльності вступає в конфлікт з «ініціативною» негласною діяльністю органів правопорядку, особливо коли це стосується насамперед виявлення злочинів у сфері діяльності організованих груп та злочинних організацій, корупційних злочинів, пов'язаних з незаконним обігом зброї, наркотичних засобів та їх аналогів.

Інший аспект, – єдність та відмінності провокації злочину та підбурювання як форми співучасті. І провокація і підбурювання характеризуються прямим умислом і такий умисел виникає не самостійно, а внаслідок дій іншої особи (підбурювача, провокатора). Проте, їх внутрішній зміст різний. За суб'єктивним ставленням підбурювач є співучасником, а відтак з виконавцем їх об'єднує спільна мета та узгодженість дій. У випадку провокації, зазначена інтелектуальна складова співучасті відсутня. Мета провокатора і виконавця злочину різні. Підбурюваний виконавець має на меті вчинити кримінальне правопорушення, а провокатор – викрити його або шантажувати. Відтак, провокатор тримає в таємниці відомі йому обставини вчинення діяння та його контрольованість. Саме тому провокація злочину не може розглядатися як форма співучасті. Про-

вокацію злочину необхідно розглядати як умисну, односторонню діяльність особи, спрямовану на моделювання певної поведінки іншої особи, що за своїми зовнішніми ознаками буде містити ознаки злочину, з метою подальшої її дискредитації, шантажу або штучного створення доказів винуватості у кримінальному провадженні. Отже, діяльність провокатора, його умисел виходять за межі підбурювача. Підбурювання виступає як складова, засіб досягнення провокатором своєї мети, а вчинення виконавцем кримінального правопорушення, або замаху на його вчинення, як певного етапу на шляху до своєї мети.

Оскільки за своїм змістом підбурювання та провокація злочину не співпадають, криміналізація в КК України лише діянь, пов'язаних з провокацією пропозиції, обіцянки, надання неправомірної вигоди, вчинення провокативних дій, спрямованих на спонукання особи до вчинення інших кримінальних правопорушень, з метою її подальшого викриття, перебуває поза межами правового регулювання КК України, хоча будь-яка провокація у кримінальному процесі є негативним явищем, незалежно від того, у сфері захисту яких суспільних інтересів відбувається. З метою врегулювання зазначеного питання розроблявся законопроект, що передбачав внесення змін до КК України шляхом криміналізації провокації злочину особою правоохоронних органів, проте був відкликаний у 2019 році [42]. При цьому, в Іспанії, Франції, ФРН, Грузії діяння, пов'язані з провокацією кримінального правопорушення розглядаються як злочин [43].

Висновки та пропозиції. Провокація вчинення кримінального правопорушення під час проведення контролю за вчиненням злочину як протиправний метод негласного одержання та фіксації доказів, використовується в діяльності правоохоронних органів України та інших країнах світу, про що свідчить прискіплива увага судових інстанцій до цього питання. Розмежування правомірної ініціативної та пошукової діяльності органів правопорядку та провокації злочину як форми порушення права на справедливий суд, визначеного ст. 6 Європейської Конвенції потребує деталізації в процесуальному законодавстві критеріїв правомірної поведінки службових осіб органів правопорядку, а в кримінальному законодавстві – запровадження відповідальності за провокацію будь-якого злочину. Механізм такого розмежування може бути втілено шляхом поєднання матеріального та процесуальних аспектів. Дослідження обставин кримінального право-

порушення з матеріального аспекту полягає в:

- 1) дослідженні судом обставин щодо об'єктивності, достовірності, достатності підстав для проведення негласних заходів одержання інформації, у тому числі й щодо попередньо протиправної поведінки особи, щодо якої такі заходи будуть проводитися; 2) оцінки активності, наполегливості органів правопорядку під час проведення таких заходів, обставин залучення агентів до їх проведення, повнота наданої інформації про зміст спілкування такого агента з суб'єктом розробки;

- 3) дослідження передумов обставин, у зв'язку з якими відбувався контроль за вчиненням злочину. Вивчення та оцінка процесуальних аспектів проведення контролю за вчиненням злочину полягає в наданні можливості: 1) стороні захисту довести факт провокації (ініціювати та приймати участь у проведенні слідчих дій, спрямованих на встановлення ознак провокації); 2) суду перевірити обставини, на які посилається сторона обвинувачення, у тому числі достовірність та повноту матеріалів фіксації негласних заходів.

Список літератури:

1. ПРОВОКАЦІЯ – тлумачення, орфографія, новий правопис онлайн. СЛОВНИК – тлумачний словник української мови, орфографічний словник онлайн. URL: <https://slovnuk.ua/index.php?swrd=провокація> (дата звернення: 29.04.2024).
2. Провокація – що це таке, види і ознаки. Провокатор – це хто такий?. Termin.in.ua. URL: <https://termin.in.ua/provokatsiia-provokator/> (date of access: 29.04.2024).
3. Аббасова Д. Л. Провокація кримінального правопорушення під час проведення контролю за вчиненням злочину: етико-правовий аспект / Д. Л. Аббасова // *Актуальні проблеми держави і права* : зб. наук. пр. Вип. 90 / редкол.: Г. І. Чанишева (голов. ред.) та ін. – Одеса : Гельветика, 2021. – С. 3-10.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI : станом на 19 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 29.04.2024).
5. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III : станом на 28 берез. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 29.04.2024).
6. Постанова ВС від 02.04.2024 р. у справі № 415/5370/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118258920> (дата звернення: 29.04.2024).
7. Постанова ВС від 14.05.2019 р. у справі № 602/253/14-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81841867> (дата звернення: 29.04.2024).
8. ЄСПЛ. *Sequeira v. Portugal*, 06.05.2003.
9. ЄСПЛ. *Tchokhonelidze v. Georgia*, §45. 28.06.2018.
10. ЄСПЛ. *Malininas v. Lithuania*, §36. 01.07.2008.
11. ЄСПЛ. *Bannikova v. Russia*, §38. 04.10.2010.
12. ЄСПЛ. *Vanyan v. Russia*, §49. 15.12.2005.
13. ЄСПЛ. *Furcht v. Germany*, §56, 59. 23.01.2015.
14. Постанова ВС від 23.09.2020 р. у справі № 661/1567/16-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91855069> (дата звернення: 30.04.2024).
15. Постанова ВС від 06.03.2018 р. у справі № 727/6661/15-к. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72670494> (дата звернення: 30.04.2024).
16. Постанова ВС від 07.10.2020 р. у справі № 628/3400/15). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/92173713/> (дата звернення: 30.04.2024).
17. Постанова ВС від 09.12.2020 р. у справі № 323/669/19). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93505820> (дата звернення: 30.04.2024).
18. Постанова ВС від 08.09.2021 р. у справі № 279/2578/18). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99648270> (дата звернення: 30.04.2024).
19. Постанова ВС від 26.03.2019 р. у справі № 331/2021/15-к). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80889381> (дата звернення: 30.04.2024).
20. Постанова ВС від 07.10.2020 р. у справі № 235/5633/18). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92173700> (дата звернення: 30.04.2024).
21. Постанова ВС від 07.06.2018 р. у справі № 1622/16159/2012 URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74630424> (дата звернення: 30.04.2024).
22. Вирок Октябрського районного суду м. Полтава від 28.03.2016 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/57706192> (дата звернення: 30.04.2024).
23. Постанова ВС від 22.01.2019 р. у справі № 712/5779/16-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79445642> (дата звернення: 30.04.2023).
24. Постанова ВС від 28.02.2019 р. у справі № 154/2906/15. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80304883> (дата звернення: 30.04.2023).

25. Постанова ВС від 26.03.2019 р. у справі № 331/2021/15-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80889381> (дата звернення: 30.04.2023).
26. Постанова ВС від 05.02.2020 р. у справі №704/913/15-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87485309> (дата звернення: 30.04.2023).
27. Постанова ВС від 30.09.2020 р. у справі № 553/3161/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/92021088> (дата звернення: 30.04.2023).
28. Постанова ВС від 19.02.2020 р. у справі № 295/7911/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87826881> (дата звернення: 30.04.2023).
29. Постанова ВС від 11.03.2020 р. у справі № 149/745/14. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88265263> (дата звернення: 30.04.2023).
30. Постанова ВС від 13.05.2020 р. у справі № 758/13354/16-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89289935> (дата звернення: 30.04.2023).
31. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 р. : станом на 1 серп. 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text(дата звернення: 30.04.2024).
32. ВП ЄСПЛ. Ramanauskas v. Lithuania, no. 74420/01, 05.02.2008.
33. Постанова ВС від 17.09.2019 р. у справі № 369/418/14-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84583373>(дата звернення: 30.04.2024).
34. Постанова ВС від 09.10.2018 р. у справі № 372/4155/15-к URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/77684950>(дата звернення: 30.04.2024).
35. Постанова ВС від 04.06.2018 р. у справі № 200/25054/15. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/75215572>(дата звернення: 30.04.2024).
36. Постанова ВС від 06.03.2018 у справі № 727/6661/15-к). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72670494> (дата звернення: 30.04.2024).
37. Рішення I Kž-429/03-7 від 2 вересня 2003 року URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B> (дата звернення: 30.04.2024).
38. Рішення I Kž 37/02-7 від 23 листопада 2005 URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B> (дата звернення: 30.04.2024).
39. Погорецький М. А. Застосування провокації в ході негласних розслідувань: питання правомірності / М. А. Погорецький // *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 1. С. 33-42. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vks_2016_1_6 (дата звернення: 30.04.2024).
40. United States Department of Justice, Entrapment – Elements (U. S. Attorneys’ Manual: 645) URL: <https://www.justice.gov/usam/criminal-resource-manual-645-entrapment-elements> (дата звернення: 30.04.2024).
41. United States Department of Justice, Entrapment – Elements (U. S. Attorneys’ Manual: 645) <https://www.justice.gov/usam/criminal-resource-manual-645-entrapment-elements> (дата звернення: 30.04.2024).
42. Офіційний портал Верховної Ради України. Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо встановлення відповідальності за провокацію злочину № 4999 URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=59764(дата звернення: 30.04.2024).
43. Шепотько М. Кримінальна відповідальність за провокацію підкупу. Одеса, 2022. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/cb86c304-b6ab-409d-a889-c7b66d67d7a8/content> (дата звернення: 30.04.2024).

Babikov O.P. DISTINCTION BETWEEN PROVOCATION OF A CRIME AND LAWFUL ACTIVITY OF LAW ENFORCEMENT AGENCIES IN THE LEGISLATION AND JUDICIAL PRACTICE OF UKRAINE AND OTHER COUNTRIES

The article is devoted to the study of the provocation of a criminal offense during the control of the commission of a crime and the criteria for distinguishing the legitimate initiative and search activity of law enforcement agencies from the provocation of a crime as a form of violation of the right to a fair trial, defined in Art. 6 of the European Convention. In particular, it is determined that establishing the fact of provocation of a crime in criminal proceedings may lead to the impossibility of using the evidence obtained in this way, which is due to the following moral and ethical aspects: such activity is considered a violation of fundamental human rights (respect for dignity, freedom and personal integrity) and undermines authority of state bodies and institutions; contradicts the basic principles of criminal justice and undermines citizens' trust in law enforcement agencies; negatively affects the legal awareness of both law enforcement officers with negative professional deformation, and legal nihilism in society; provides an opportunity due to the artificial creation of "work indicators" and the involvement of known innocent persons to avoid the investigation of latent criminal offenses, as well as conspiratorial groups and persons who pose an increased public danger.

In addition, the author emphasized the distinction between the legitimate initiative and search activity of law enforcement agencies and the provocation of a crime as a form of violation of the right to a fair trial, defined in Art. 6 of the European Convention, as it requires detailing in the procedural legislation the criteria for lawful behavior of officials of law enforcement agencies, and in the criminal legislation – the introduction of responsibility for provocation of any crime. The mechanism of such a distinction can be implemented by combining material and procedural aspects, in particular, in the examination by the court of the circumstances regarding the objectivity, reliability, and sufficiency of the grounds for carrying out secret measures to obtain information, including regarding the previously illegal behavior of the person against whom such measures will be carried out ; assessment of the activity and persistence of law enforcement agencies during the conduct of such events, the circumstances of the involvement of agents in their conduct, the completeness of the provided information about the content of such an agent's communication with the development subject; research of the prerequisites of the circumstances in connection with which the control over the commission of the crime took place. providing the opportunity for the defense to prove the fact of provocation (initiate and take part in investigative actions aimed at establishing signs of provocation); the court to verify the circumstances referred to by the prosecution, including the reliability and completeness of the materials recording secret measures.

Key words: *provocation of a crime, judicial practice, ECHR, ECHR, right to a fair trial.*